

10. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: Навч. – метод. посібник./ О. Я. Ростовський. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.

УДК 371.322.9

О. Лоза,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O.Loza

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

FEATURES OF JUNIOR PUPILS SOCIAL DEVELOPMENT BY MEANS OF MUSIC

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз особливостей соціалізації молодших школярів, що підсилюється у зв'язку зі зміною ними соціального середовища. Виявлено низку труднощів, які неопосередковано впливають на процес соціалізації дошкільника в новому колективі. Доведено, що одним із засобів оптимізації цього процесу є мистецтво, як художньо-творча діяльність, оскільки воно розкриває духовний і творчий потенціал дитини і надає реальну можливість адаптуватися їй у суспільстві.

Abstract. The article deals with the theoretical analysis of peculiarities of socialization of junior schoolchildren, which is intensified in connection with the change of their social environment. A number of difficulties have been identified that indirectly affect the process of preschool child socialization in a new team. It is proved that one of the means of optimizing this process is art, as artistic and creative activity, because it reveals the spiritual and creative potential of the child and provides a real opportunity to adapt to it in society.

Ключові слова: соціалізація, соціальна зрілість, індивід, особистість, процес дитячої творчості, соціально-педагогічне завдання.

Key words: socialization, social maturity, individual, personality, process of children's creativity, socio-pedagogical task.

Видатний український педагог, В.Сухомлинський зазначав: «Маленька зернина, посіяна в людській душі в роки раннього дитинства, стає в зрілі роки могутнім деревом. Усе залежить від того, яку зернину посіяно в ґрунт» [8, с. 60]. Людська особистість багатогранна, і виховати її всебічно розвинутою – в першу чергу завдання сім'ї і школи.

Для осмислення згаданої проблеми велике значення мають сучасні дослідження, зокрема Гандзілевської Г., яка вивчала процес соціалізації молодших школярів та гру як один із її засобів [4]. Слід відмітити дослідження особливостей соціалізації дітей шкільного віку засобами мистецтва В. Ларіна. Вчений стверджував, що сила емоційно-почуттєвого та ідейно-художнього впливу мистецтва робить його одним із найефективніших засобів формування ціннісних орієнтацій дітей, зокрема створення умовної реальності, в якій дитина вчиться визначати і розвивати свої потреби, інтереси, загальну спрямованість життєвого шляху.

Метою дослідження є проблема соціалізації молодших школярів засобами музики.

Творчий процес, багаторазово повторюючись, є джерелом і рушійною силою розвитку цивілізації, примушуючи людину подолати межі власного і суспільного пізнання і буття. Таким чином, не лише генії й таланти здібні до творчості, але й звичайні, так звані «середньостатистичні» люди. При всій широті діапазону відкриттів, незрівнянності інтелектуального рівня суб'єктів творчості доведено, що структура творчої діяльності принципово однакова.

Праця учителя музики в школі, підкреслює Л.Г.Арчажнікова, як і будь-якого вчителя, не має сенсу без творчості: «Дитяча допитливість приводить учителя до пошуку нового в побудові уроку і позакласних заходів, в організації індивідуальної роботи з учнями, у використанні засобів і методів педагогічного впливу, у підборі репертуару. Основою творчого пошуку вчителя є активізація творчих якостей учнів з урахуванням їх розумових здібностей».

Вона зауважує: «...творчий процес має двосторонній характер: з одного боку, творчість учителя, з іншого – на основі використаних ним стимулюючих методів виникає творча діяльність учнів. Творчий стан класу необхідно підтримувати і зробити творчий пошук спільним колективним прагненням учителя й учнів. Звичайно, що їх творча діяльність не може виявитися зразу ж в повному обсязі, але педагог поступово, крок за кроком підключає дітей до цього, виробляючи потребу самостійно обмірковувати і оцінювати явища, пробуджувати ініціативу і творчу фантазію» [5, с. 64].

Процес дитячої творчості, підпорядковуючись загальним закономірностям, принципам і логіці творчого акту, має свої особливості. Так, на думку багатьох дослідників, цей процес є послідовністю трьох взаємопов'язаних етапів:

1. Дитина ставить завдання і збирає необхідну інформацію.
2. Дитина розглядає завдання з різних боків.
3. Дитина доводить почату роботу до завершення.

Виділяють такі критерії творчості:

- самостійність (повна або часткова);
- пошук та перебір можливого руху до цілі;
- створення в процесі руху до мети нового продукту.

Міра повноти самостійності, пошуку і створення продукту визначає рівні творчості – низький, середній, високий.

Аналіз теорії творчості в історичному плані, огляд психолого-педагогічних поглядів на проблему творчості і дані сучасних наукових досліджень дозволяють зробити ряд висновків, що мають першочергове значення для педагогіки творчості:

1. Творчість є родовою рисою людини, тобто креативністю (здібністю до творчості). Вона в тій чи іншій мірі належить кожній дитині, а творча діяльність, виступаючи первинною, відповідає природі дитини.

2. Природні творчі задатки, що зазнали зовнішнього впливу, можна формувати, розвивати, відшліфовувати, створюючи на цій основі розгалужену систему творчих здібностей.

3. Творчість виступає не лише як результат діяльності, але і як дія, процес, тобто критерієм його можна вважати характеристики, що активізують творчу продуктивність.

4. Структура, етапи і механізми творчої діяльності принципово однакові у різних випадках творчості, а також при об'єктивному і суб'єктивному характері новизни, тобто закономірності, принципи, методи формування і вивчення повноцінної, «дорослої» творчості можуть бути використані в педагогічній діяльності з розвитку творчого потенціалу дітей, адже лише суб'єктивне новаторство веде до об'єктивного.

5. Творча направленість особистості припускає наявність як несвідомих (інтуїція, уява, фантазія, натхнення, імпровізація), так і свідомих (логіко-розумових) елементів мислення, тобто необхідний комплексний підхід до формування і розвитку креативності.

6. Творча діяльність людини обумовлена двома групами факторів:

- внутрішніми силами особистості (наприклад, здібності, воля, потреби);
- зовнішніми умовами (наприклад, соціально – педагогічними).

7. Важливим соціально-педагогічним завданням є забезпечення оптимальних умов і можливостей для найбільш повного розвитку і реалізації творчого потенціалу зростаючої особистості.

Молодший шкільний вік найвразливіший до сприймання навколишнього світу. Саме в цей час дитина самостійно спілкується, бере приклад з оточуючих, вперше включається в систему нормативних відношень і в цьому їй допомагає учитель – професіонал, перед яким стоїть мета – показати сенс людського існування через найефективніші шляхи соціалізації, удосконалені педагогічні засоби.

Актуальність даної статті полягає в тому, що виховання відповідальної особистості, яка мислить, працює, набуває знання і вміло творчо їх використовує, прагне до кращого, новітнього – це є перехід до високотехнологічного інформаційного суспільства, в «якому якість людського потенціалу, рівень освіченості і культури всього населення набувають вирішального значення для економічного і соціального поступу країни».

Соціалізація – це «процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення і розвитку як цілісної особистості». Ми повинні правильно бачити і відчувати життя.

Прагнення до краси – одна з найприродніших життєвих потреб людини: мистецтво, природа, праця, взаємини, побут, поведінка людей, але навчитися правильно розуміти її, вміти відрізнити справжню красу від фальшивої, художнє - від порожнього і вульгарного – не так просто.

Процес соціалізації складний та багатогранний, він відбувається впродовж всього життя людини. Розрізняють первинну соціалізацію (дитинство, підлітковий вік, юність), вторинну - зрілість, а також дотрудову, трудову, після трудову соціалізацію.

Соціальна зрілість учителя, самосвідомість, активність, відповідальність – вагомий засіб педагогічного впливу на соціалізацію учня. На рівні навчально – виховного процесу, внаслідок взаємодії, учитель і учень набувають нових особистісних якостей – духовних.

Одним з джерел набуття духовних цінностей є музика.

На уроках музики існує сфера емоційно – особистісних відносин учителя і учня, яка проходить через їх сумісну музичну діяльність. «Музика, як мистецтво не існує без процесу соціальної комунікації, тому що вона є мистецтвом людського спілкування», – говорив Б. В. Асаф'єв. Б. Л. Яворський вважав музику «мовою, яка черпає свій матеріал і закони з того життя, проявом якої вона є».

Знання, уміння, навички на уроках музики мають сенс лише тоді, коли заняття викликають потребу в музичному мистецтві, як одному з джерел духовного розвитку особистості, формування якої – головна мета навчально – виховного процесу.

Головне – не нав'язувати дітям готових схем сприймання образу, пов'язаних з професійно – критичним аналізом твору мистецтва, а зробити творчу атмосферу таку, щоб самі діти творчо мислили і самостійно зробили висновки до того чи іншого музичного твору.

Існує наука про взаємозв'язок та взаємодію суспільства і музики – це музична соціологія (від лат. societa - суспільство, грец. – loqos – слово). Теоретична соціологія музики вивчає загальні закономірності взаємодії суспільства і музики, типологію музичних культур. Емпірична соціологія музики досліджує стан музичного навчання і життя, форми музичного побуту суспільства, види музичної діяльності і навчання, формування музичних інтересів, потреб, ідеалів, досвіду, смаків, організує й аналізує опитування слухачів та виконавців тощо. Емпірична соціологія музики готує базу для розробки питань теоретичної соціології музики, визначає шляхи та перспективи розвитку музичної культури, прогнозує її процеси.

Музика – неодмінна частина духовного світу людини, надійний супутник її життя. З давніх - давніх люди вважали, що музика має чудодійну силу. Народ склав про неї прекрасні поетичні перекази. Міфи стародавньої Греції розповідають про Орфея, який своїм талантом музиканта оживляв скелі, дерева. Образ гусяря Садка увінчано в билинах. Це він своїм мистецтвом здобув славу своєму місту Новгороду. А от і мудрі кобзарі, оповідачі свого народу.

Народна музика і мова мають одне коріння.

Припущення, що землі України, Іспанії, Італії мають співучий мелос, мають рацію. Більш стримані мови і мелос північних народів. У одних народів перевага надається мелодії, у інших слову.

Необхідною умовою розвитку дитини є отримання музичної освіти рідною мовою. Українська народна пісня є основним дидактичним матеріалом у нас на Україні, вона несе в собі відображення національної культури.

Про пісню є чудові рядки М. Горького: «Довга, як битий шлях, така ж рівна, широка і мудра. Коли слухаєш її, то забуваєш – день на землі чи ніч, хлопчик я чи старий, забуваєш усе! Замруть голоси співаків...а серце росте і хоче розірватися...від великої, німої любові до людей, до землі».

У видатних творах оперної музики «Тарас Бульба» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» Гулака – Артемовського, «Богдан Хмельницький» К. Данькевича та інших оживають сторінки героїчного минулого нашого народу, розкриваються образи мужніх людей.

У симфоніях Л. Бетховена, П. Чайковського, Б. Лятошинського та багатьох інших композиторів стають питання філософського напрямку.

Музика М. Римського – Корсакова, Е. Гріга, О. Глазунова та багатьох інших композиторів з натхненням увінчали поетичні картини природи.

Історія і сучасність, філософія і мистецтво, природа і побут, людські почуття і думки – все це є життя в усій його різноманітності, яке можна відтворити засобами музичного мистецтва і передати молодому поколінню в повній її красі. Саме музика розкриває наші переживання, відтворює наш емоційний стан. Музика – це мистецтво звуків. Флейта нагадає нам пташиний спів, арфа – дзюрчання води, барабани – гуркіт громилиці...

Головне в музиці не зображальність, а виражальність. В давні часи музичне виховання було природним, воно не нав'язувалося, проводилося з ігровими діями, до чого і ми з вами повертаємося в сучасній школі. Така система сприяла появі і генетичному закріпленню тонкого музичного відчуття й надзвичайної співучості українців. Основним засобом музики є мелодія, в якій зосереджується головний зміст, настрій музичного твору, його ідея. Виразні мовні інтонації властиві не тільки вокальній музиці, а також інструментальній[6, с. 180].

Наприклад, на уроці за темою «Інтонація і виразність в співі на основі народної пісні» /3 клас, 1 семестр/ дітям надається інформація про творчість українського композитора Миколи Дмитровича Леонтовича, ставиться мета чистого інтонування з використанням прийому ланцюжкового співу, з елементами двоголосся, при цьому увага звертається на розвиток ритмічного та ладового слуху, пробуджується інтерес до музичного мистецтва українського народу, вивчається його внесок у світову культуру.

ЗАВДАННЯ: розширити знання з музикознавства, створити умови щодо сприймання мистецтва.

ДИДАКТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ: М. Леонтович. Дударик /хор/ Д. Ласт «Самотнє серце».

ДРАМАТУРГІЯ УРОКУ: побудова на контрастній основі.

ЛІНІЯ ЗНАНЬ: хорове музикування, солоспів, спів ланцюжком, спів у ансамблі, ознайомлення з творами музичного мистецтва.

ІНФОРМАЦІЙНО - МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: фонозапис, магнітофон, живе виконання твору вчителем, сопілка, акордеон, портрет М. Д. Леонтовича, музичний трикутник, конверти з тестуванням.

РЕЗУЛЬТАТ: розвиток внутрішнього слуху, почуття ритму, ладу, емоційне сприймання нового матеріалу.

Урок можна розпочати простою історією...

Давним-давно майже кожна дитина була пастухом або пастушкою, крім принців та принцес, звичайно. Діти допомагали своїм батькам, вони пасли, хто корівок, хто овечок, хто гусей, у кого що було в господарстві. А коли була гарна погода, діти відпочивали, сліdkували за стадом, отарою або зграєю, вирізали з бузини, комишу, верби, липи, берези, ліщини сопілочки, випробували їх. Дудочки мали різні голоси і тому тварини добре пам'ятали свого хазяїна і ніколи не губилися.. Пастушки в свою чергу прив'язували на шию тваринам дзвіночки. Мелодії, які складали пастухи, вівчарі були дуже гарними, до того ще прикрашалися веселим дзвоном бубонців. Коли пастушкам було самотньо, вони починали грати на сопілці і їх чули інші пастухи, починалися справжні перегуки.

СЛУХОВИЙ ДИКТАНТ «Перегуки пастушків», з використання музичних трикутників.

З чого складаються перегуки? /Звуки, мелодія, мотив, інтонація/

ГРА «Розмови» з використанням дзвоників.

Зараз я з вами буду розмовляти музичними фразами, а ви не замислюючись будете мені відповідати, не змінюючи характеру моєї інтонації.

«Розмови» проходять по темі пісні «Дударик» М. Леонтовича, діти розучують нову пісню без супроводу /acappella/

Як ви розумієте фразу: «Тепер тебе немає, дуда твоя виграє»...

- Чому наголос падає не на ті склади, до яких ми звикли?

- Чи потрібна в цій пісні динаміка? Яка?

- Чи змінюється мелодія?

- З чого виростає пісня?

- Як ви вважаєте, це пісня народна чи композиторська?

СЛУХАННЯ інтонації пісні «Дударик» на сопілці у виконанні учня класу або фонозапис.

Конверт 1.

1. Яку інтонаційну виразність несе пісня М. Д. Леонтовича «Дударик»?

2. Спробуйте проспівати фразу: «Ну от і все!» Але проспівати інтонацію так...

з радістю, наче вам цілий тиждень не будуть задавати домашнє завдання.

Конверт 2.

1. Сопілка – народний духовий інструмент, який виготовлений з...

А). ДЕРЕВИНИ;

Б). ЗАЛІЗА;

В). ПЛАСТМАСИ.

2. Спробуйте проспівати фразу: «Ну от і все!» Але проспівати інтонацію так...

розгнівано, наче ви знищили всіх мух, які заважали вам їсти морозиво.

Конверт 3.

1. Добраті виразні характеристики до пісні М. Д. Леонтовича «Дударик».

Див. Таблицю «Дударик».

2. Спробуйте проспівати фразу: «Ну от і все!» Але проспівати інтонацію так...

сумно, наче ви не додивилися улюбленого мультика.

Конверт 4.

Як звуть українського композитора Леонтовича?

А). Миколай Віталійович;

Б). Миколай Дмитрович;

В). Миколай Андрійович.

2. Спробуйте проспівати фразу: «Ну от і все!» Але проспівати інтонацію так...

з **жахом**, наче вас наздогнав злий собака.

Конверт 5.

М.Д. Леонтович працював у жанрі:

А). обробки української народної пісні;

Б). дитячої опери;

В). балету.

2. Спробуйте проспівати фразу: “Ну от і все!” Але проспівати інтонацію так... стомлено, наче ви тільки що закінчили чистити 2 відра картоплі.

Аналіз дозволяє зробити висновки, що музика сприяє «розвитку розумового хисту» дитини, пісня є важливим засобом у естетичному і моральному вихованні, спів народних пісень виховує любов до рідного краю, О. Верходуб зазначив, що в початковій школі повинна панувати і бути предметом навчання рідна українська пісня. Мета, завдання, зміст навчання музики в початковій школі формулюються зовсім по-іншому, з використанням новітніх технологій, діти початкових класів вчаться взаємодіяти з навколишніми людьми, самостійно мислити і чітко висловлюватися.

Видатний педагог В. Сухомлинський радив змалку виховувати у дітей чесність, доброту і чуйність, любов і повагу до старших, до рідного краю. «Добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються у праці, турботах, хвилюванні про красу навколишнього світу».

Перспективами подальшого дослідження є новітні програми, власний досвід, оволодіння процесом навчання так, щоб усі без винятку учні оволодівали обов'язковим рівнем знань, умінь, навичок.

Література

1. І. Бех. Вивчення особистості молодшого школяра. // Початкова школа. – 1993. – №3. с.64.
2. В. Болгарина, О. Богдановська. Вчитель – дидакт чи вчитель життя?
3. //Початкова школа. – 1997. – №1. с.64.
4. Т. Гавриленко. Про викладання музики в початковій школі на початку 20 століття. //Початкова школа.
5. С. Гончаренко //Український педагогічний словник // Либідь. – 1997.– с.374
6. 5. Концепція загальної середньої освіти // Початкова школа. – 2002. - №2, с. 64.
7. Ліхницька Л. М. Варіативність інтегративного підходу в навчальних курсах і програмах з музичного мистецтва //Сучасна мистецька освіта: Матеріали I Міжнародних науково-практичних читань пам'яті академіка Анатолія Авдієвського. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, травень 2017р. – С. 179-182.
8. П.Сокальський. // Мистецтво музики. – Київ – 1960. – с. 50.
9. В. Сухомлинський. Вибрані твори. – в 5-ти т. – К. Рад. школа 1976. – Т.1.с.86. Т.3. – с. 60
10. Ю. Юцевич //Музика. Словник – довідник. – Тернопіль. – Богдан, - 2003. с. 352.

УДК 37.036:373.3

С. Мальов, Т.Мальована,

здобувачі ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

S.Malov, T.Malovana,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МИСТЕЦЬКОГО ЦИКЛУ

FORMATION OF AESTHETIC EXPERIENCE OF YOUNG SCHOOLS AT ARTISTIC CYCLE STUDIES

Анотація. В даній статті представлені результати дослідження актуальної проблеми естетичного виховання молодших школярів на уроках мистецького циклу, визначено систему критеріїв діагностики рівнів естетичного досвіду дітей молодшого шкільного віку, завдання естетичного виховання дітей, досліджено шляхи активізації та методи стимулювання творчої мистецької діяльності молодших школярів.